

Світлана Гірняк
(Дрогобич)

УДК 811.161.“18/19”

ТЕКСТИ ТВОРІВ УЛЯНИ КРАВЧЕНКО ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

Охарактеризовано особливості мови та стилю творів Уляни Кравченко. Проведений аналіз поетичної та прозової спадщина авторки дає змогу розкрити особливості використання української мови галицькою інтелігенцією на зламі ХІХ – ХХ ст., висвітлити соціальні аспекти функціонування української мови в Східній Галичині в окреслений період, вказати на лексико-семантичні, стилістичні та граматичні особливості регіонального функціонування української мови на західноукраїнських землях. У статті доведено, що Уляна Кравченко, як й інші відомі представники галицької інтелігенції (Василь Щурат, Василь Пачовський, Наталя Кобринська), належить до основоположників літературної мови в Східній Галичині, тоді як українська галицька інтелігенція кінця ХІХ – початку ХХ ст. (до якої належала й Уляна Кравченко) – це окрема соціальна група, представники якої послуговувалися мовними одиницями, які з огляду на особливості тогочасного суспільства були властиві лише цій соціальній верстві. Сьогодні мовлення представників освіченої верстви Східної Галичини окресленого періоду ми розглядаємо як окремий соціальний діалект (соціолект), а використовувані інтелігенцією мовні одиниці з погляду сучасного мовознавства можуть розглядатися як «інтелігентські соціолектизми».

Ключові слова: мова, мовні особливості, галицька інтелігенція, Уляна Кравченко, Іван Франко, Східна Галичина.

Постановка проблеми. Східна Галичина кінця ХІХ – початку ХХ ст. стає тим середовищем, в якому формується національно свідомо українська еліта, що чітко розуміє й усвідомлює національно-мовні, культурно-освітні та політичні потреби народу. Очоловане галицькою інтелігенцією національне відродження створило той особливий клімат, який позитивно позначився на формуванні всієї нації, визначив подальшу історію України, вплинув на розвиток і статус української мови в Східній Галичині.

Творча спадщина Уляни Кравченко – багатогранна, вона має надзвичайно високу цінність у загальнонаціональному розумінні, а тому сьогодні, як справедливо зауважує А. Говіщак, «серед зірок першої величини – будителів і просвітителів Галичини яскравим промінцем вірності, любові до рідного краю, його знедоленого люду, мови та традицій світиться зірочка талановитої нашої крайки, вчительки і поетеси Уляни Кравченко [2]. Іван Огієнко відносить Улянку Кравченко, як і Василя Щурата, Василя Пачовського, Наталю Кобринську й інших відомих представників галицької інтелігенції до «каменярів літературної мови в Галичині» [7, с. 276].

Актуальність нашого дослідження вбачаємо у тому, що аналіз мовних особливостей творів Уляни Кравченко дасть нам змогу схарактеризувати особливості становлення та розвитку української мови у Східній Галичині на межі ХІХ – ХХ століть, цілісно висвітлити соціальні аспекти функціонування української мови в окреслений період, глибше зрозуміти духовний світ галичан.

Аналіз останніх досліджень. Серед праць, які розкривають окреслені проблеми, можемо назвати такі наукові розвідки: «Внесок Галичини у формування української літературної мови» Юрія Шевельова, «Українська мова та її говори» Івана Матвіяса, а також статті вченого: «Варіанти літературних мов», «Взаємодія східноукраїнського й західноукраїнського варіантів літературної мови (Словозміна)», «Взаємодія між східноукраїнським і західноукраїнським варіантами літературної мови в кінці ХІХ і в ХХ ст.» й ін., «Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови» Лесі Ставицької, «Епістолярій кінця ХІХ – початку ХХ ст. як джерело дослідження соціолекту української інтелігенції», «Вплив соціокультурних та територіальних чинників на мовне оформлення епістолярних текстів української інтелігенції кінця ХІХ – початку ХХ ст.» Інни Черкез і чимало інших досліджень українських мовознавців.

Мета статті – схарактеризувати мовнi та стилевi особливостi творiв Уляни Кравченко i на їх основi визначити лексико-семантичнi, стилiстичнi та граматичнi особливостi функцiонування української мови в Схiднiй Галичинi.

Виклад основного матерiалу. Дослiдження поетичної та прозової спадщина Уляни Кравченко дає нам змогу проаналiзувати i схарактеризувати особливостi використання української мови авторкою, а також окреслити прикметнi ознаки захiдноукраїнського варiанта лiтературної мови кiнця ХІХ – початку ХХ ст.

Отоже, проаналiзуємо мовнi особливостi творiв Уляни Кравченко:

- у словах iншомовного походження авторка вживає м'який [л']: *роля*, *ляконiчно* (14³), *лямпа* (52), *баль* (89), *вулькан* (109), *мельодiйний* (116), *лявіна* (125), *лява* (135), *антильопа* (241), *клясичний* (258), *флякон* (376), *капля* (331), *фльора*, *пеляргонiї* (381), *гльорiоль* (403), *Гальятея* (406), *плянтацiя* (420), *iрландський* (430), *ореоля* (471), *шакаль* (532), *сальон* (560), *мелянхолiя* (568), *заля* (572), *Фльоренцiя* (677), *баляст* (782), але зустрiчаємо i *фолклор* (612) й iн.;
- зберiгає буквосполучення *iя* після приголосних у запозичених словах, а також у похiдних словах: *фiялка* (21), *дiямантовий* (48), *Дрiяда* (80), *Нiягара* (160), *дiядема* (184), *мiлицiянт* (311), *Дiяна* (374), *iнiцiятива* (393), *матерiялiзацiя* (408), *антоцiянт* (423), *Ефiяльти* (474), *ентузиязм* (722);
- вживає лiтеру *г* на мiсцi латинського *g*, *а* *z*, вiдповiдно, до *h*: *смарард* (37), *генiй* (106), *бригада* (169), *гiрлянди* (187), *легенди* (205), *фрагмент* (206), *газон*, *група* (373), *пеляргонiї* (381), *алегорiя* (386), *екстраваганцiя* (401), *матiя* (406), *оригiнал* (425), *вагон* (429), *магiстрат* (572);
- грецьку лiтеру фiта [θ] Уляна Кравченко передає українською лiтерою *т*: *мiт* (16), *мiтологiя* (374), *патос* (389), *апотеоз* (449), *Соваот* (498), *Тавор* (519), *дитирамб* (546), *Голгота* (366), *або* *Голгофта* (510);
- вживає *e* замість *ε* на початку слова та після голосних: *еспанка* (372), *Ева* (497), хоча водночас використовує лiтеру *ε*: *елленська* (374), *Єней* (429);
- вживає *и* після приголосних у запозичених словах: *гимн* (22), *Сизиф* (94), *але* водночас використовує лiтеру *i* після передньоязикових щiлинних i африкат: *елiксiр* (251), *галлюцинацiї* (421), *Дiонiзiй* (419);
- пише слова без апострофа після губних *i* *p* та префiксiв перед *я*, *ю*, *є*, *ї*, або/і з апострофом: *оп'янілий* (22), *м'який* (24), *подвiр'я* (391), *любовю i любов'ю* в О.в. (395), *рум'яний* (562), *безриб'ї* (559), *верхiв'я* (779), *сiм'ї* (7, 3А), *п'яніно* (СУ⁴);
- *и* вживається на початку слiв на мiсцi сучасного *i*: *иניים*, *инодi*, *инакшiй*;
- уживає слова зi ствердiлим [p]: *ратувати* (594), але i *зор'яний* (231), *бур* (3, 3А⁵), *дiравi* (СУ);
- в окремих словах спостерiгається явище вiдкидання в дiєсловах початкового *z*: *ряде* (508), а також появу *z* на початку слова: *гинакшiй* (665);
- маємо змогу спостерiгати явище оглушення й одзвiнчення приголосних у серединi слова, що є вiдбиттям тенденцiї адаптування запозичень: *претенсiя* (14), *бальсам* (543), або навпаки: *iнтензивний* (391), *сензацiя* (393), *талiзман* (433);
- букву *ї* вживає не тiльки для позначення йотованої /i/, а й для позначення /i/ після м'яких приголосних /d/, /t/, /z/, /ц/, /c/, /л/, /н/, тому після твердих звукiв писалася лiтера *i*, а після м'яких – *ї*: *тiшимось* (7, 3А);
- графiчною особливiстю мови творiв Уляни Кравченко є написання великої лiтери у словах, в яких авторка звертається до України: *Нене*, *Ти* (433), *Страдальнице* (434), *Спадщина* (441), *Рiдний Краю* (444), *Вiтчизна* (452), а також словах, якi позначають вiчнi людськi цiнностi: *Вiра*, *Любов*, *Воля* (455), звертання до Бога й iнших божественних сил, наприклад: *Отче*, *Тобi* (436), *Святi* (438), *Дух Землi*, *Отаман* (440), *Милосердна Божя Мати* (450), *Ангел* (496), *Пророки* (497), *Сiон* (498), *Вiстун* (500), а також *Смерть* (448), *Бiль* (449).

³ Тут i далi /без додаткових маркувань/ посилатимемося на повне видання творiв письменницi [5].

⁴ Тут i далi вживатимемо умовне скорочення СУ – «Спогади учительки» [4].

⁵ Тут i далi вживатимемо умовне скорочення ЗА – «Замiсть автобiографiї» [3].

Зауважимо, що для писемної традиції країн Європи таке написання було нормативним, його регламентує й «Граматика руської мови» С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера: «Великі букви початково пишемо: в) в іменах власних, що ними називаємо особи, (людей, богів, духів, звірята і все, що собі уособляємо)» [8, с. 40 § 46].

- написання частки *б/би* разом і окремо з словами: *можна би* (3, 3А), *волілаби* (6, 3А);
- написання займенника і частки *ж* разом, напр.: *хтож* (53), *чогож* (67), *когож* (88) та інші.
- написання разом окремих прийменників, прислівників, займенників: *зза* (482), *ізнід* (502), *денебудь* (762), *колинебудь* (54), *надімною* (47), *чимбудь* (324), *когонебудь*, *комунебудь* (407).

У текстах творів Уляни Кравченко активно використовуються слова зі зменшено-пестливими суфіксами **-еньк**, **-оньк**: *хмаронька* (27), *серденько* (28), *хвиленька*, *крилонька* (35), *срібненький* (37), а також суфікси **-ейк**, **-ойк/-ойц**, які вважалися діалектними, хоч насправді вони були нормативними для мови галичан і зафіксованими «Українською Граматикою» С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера [8, с. 56 § 66]: *царейко* («*Та вплету я в буйні коси зірку рожу, свого милого царейка приворожу*» – 22), *сонейко* («*Без сонейка, без палкого сніжок не розтане; до другого до нелюба серце не пристане*» – 150), *світлойка/світлойці* («*Душно, душно у світлойці і в коморі, ой пустить мене збирати ясні зорі!*» – 22);

- часто вживаними в мові творів письменниці є суфікси для творення збільшено-згрубілих слів: **-ис(ь)ко**, **-ище**: *дітиска*, *братище* (271); *кострище* («*Герої-Лицарі – Святі на кострища для неї йшли*» – 438);

• продуктивними і нормативними в мові Східної Галичини були форманти, які називаємо суфіксо-флексіями, як-от: **-є** (*-те, -ене, -іне, -ане, -уване, -оване*) в іменниках на зразок: *листе, жите, визволене, сотворіне, читане, віруване, друковане*. Уляна Кравченко надає перевагу формам *життя* (297), *віщування* (295), але *бідованне* (77), *поступованне, приготованне* (565), *урядованне* (662), які вживалися в Галичині;

- характерними для галицького варіанта української мови були іменники, *волосе, весіле* (без подвоєння приголосних), проте в Уляни Кравченко знаходимо *весілля, божевілья* і т.п., тобто форми, вживані на Наддніпрянщині;

• вживання суфікса **-іц** у суперлятивному значенні: *ясніцих, чистіцих* («*І як цей звук, що йде до все чистіцих нехай знімаються думки до сфер ясніцих*» – 69). Такий спосіб творення вищого ступеня порівняння знаходимо і серед прислівників: *сумніще, тужніще* («*Сумно, тужно бір заводить, як лист опадає; ще сумніще, ще тужніще співанка лунає*» – 30);

• активно вживаними виступають слова з префіксами: **со-**, **су-**: *сотворіння, супокій* (127); **із-** **іс-**: *ізріс* (127), *ізмиють* (158), *ізчинитися* (326), *ізжахнутися* (467), *іскосити* (295); **роз-**: *розблеск* (26), *розгомін* (113), *розсвітити* (261), *розіскрений* (296), *розвознити* (440); **о-**: *окривати* (402), *осріблювати* (411), *озолотити* (505), *орошений* (190), *опоморочуючий* (421), *ограблений* (497); **за-**, **з-**: *зродила, зачала*; **у-**: *уснув* (405), *уп'юся* (270);

Творча спадщина Уляни Кравченко засвідчує високу майстерність авторки, яка вмiло поєднувала українські слова, які черпала із живого розмовного мовлення галичан і запозичену лексику. Саме активне використання у текстах слів іншомовного походження і діалектних одиниць – це особлива прикмета не лише стилю Уляни Кравченко, а й виразна ознакою інтелігентського соціолекту і галицького варіанта літературної мови, що засвідчує глибоке розуміння ролі народної мови у становленні й розвитку мови загалом, та її літературної форми зокрема. Іншомовні ж вкраплення цілком виправдані, вони роблять мову більш багатого, свідчать про високий рівень освіченості. Наведемо окремі приклади галицьких лексичних одиниць, запозиченої лексики і нетранслітерованих конструкцій, що вживаються в творах Уляни Кравченко:

- **платки** «*Нехай би вітри ті холодні рознесли платки цвіту ...*» (373) – Плат → (перев. мн. *платки*) → пластівець. *Тихо падає сніг густими великими платками* (І. Франко) /ЛЛ, 2012. – С. 603/;

• **бузя** «*Славний, бачу, ти Дай бузі поцілую*» (350) – Бузя 1. рот, нижня частина обличчя. 2. обличчя. *Дати бузі* – дозволити поцілувати /ЛЛ, 2012. – С. 112/;

- **маргінеси** «*На маргінесах* *дальше: шукаю її родоводу*» (372) – **Маргінес** 1. периферія; 2. шк. Берег, поле зошита чи книжки /ЛЛ, 2012. – С. 437/; **Маргінес**, у, ч., зах. Берег, поле книжки, зошита тощо. *Коло половини XVIII в. знаходимо одну коротеньку пісеньку, записану на маргінесі Дрогобицького рукописного збірника* (І. Франко, XVI, 1955, 328) /СУМ-11. – Т. 4. – С. 626/;
- **таріль** «*Тарельці натерті ассафетом*» (608) – **Тарілка** /ЛЛ, 2012. – С. 718/; **Таріль**, реля, ч. 2. рідко. Те саме, що тарілка. *Столи заставлені чарками й тарелями* (І. Франко, X, 1954, 358); *Пазя за той час помила тарелі* (Лесь Мартович, Тв., 1954, 382) /СУМ-11. – Т. 10. – С. 40/;
- **плай** «*Тернистий плай цей веде на шпиль*» (203) – **Плай**, ю, ч., діал. Стежка в горах. *Юра йшов довгий час верхом, плаєм, лишаючи село по лівій руці* (І. Франко, IV, 1950, 413) /СУМ-11. – Т. 6. – С. 558/;
- **глога** «*По коридорах та клясах глога й гамір*» (640) – **Глога**, и, ж., діал. Скупчення народу; натовп. *І рiпник почав протискатися... та й швидко загубився у глоті* (І. Франко, I, 1955, 181) /СУМ-11. – Т. 2. – С. 87/;
- **газдівство** «*При кінці життя, де він буде заводити нове газдівство ...*» (661) – **Газдівство**, а, с., діал. Господарство. *Коли вмер [чоловік], вдова про газдівство не дбала* (Н. Кобринська, Вибр., 1954, 166) /СУМ-11. – Т. 2. – С. 12/;
- **хосен** «*На другий день мала я в хаті вiйта кілька відрадніших годин, що дозволили забути про кривду, заподіяну мені властями, та скріпили мої бажання трудитися в хосен свого люду*» (СУ) – **Хосен**, хісна, ч., діал. Користь. *Скупий волів би свого м'яса урізати, щоб бідному податъ, Ніж кришку взятъ із скарбів своїх, Що в кліті без хісна лежать* (І. Франко, XI, 1952, 509) /СУМ-11. – Т. 11. – С. 132/;
- **згук** «*Що це? Знов бурунні згуки*» (483) – **Згук**, у, діал. Звук. *Спориш не знав, відки й як долітав до нього той згук, що міг значити* (І. Франко, II, 1950, 253) /СУМ-11. – Т. 3. – С. 526/;
- **квасний** «*Овочі – ягоди солодкі або кваску ваті*» (372) – **Квасний**, а, е. 2. розм., рідко. Те саме, що **кислий**. *Борщ був голий, а такий квасний, що аж очі вилазили* (Наталія Кобринська, Вибр., 1954, 124) /СУМ-11. – Т. 4. – С. 131/;
- **опінія** «*Не знала я тоді, що учителька в малому місті мусить числитися ще з чимось більшим, що тут – товариші праці, опінія мешканців,...*» (СУ) – **Опінія** 1. думка, погляд, бачення; 2. репутація; думка загалу /ЛЛ, 2012. – С. 510/; **Опінія**, і, ж., заст. Громадська думка /СУМ-11. – Т. 5. – С. 713/;
- **пуделко** «*Пані касієрова ще тої ночі викинула всякі коробочки, пуделка і куфри панни Мані*» (СУ) – **Пуделко**, а, с., діал. зменш.-пестл. до **пудло** /СУМ-11. – Т. 8. – С. 384/; **Пудло**, а, с., діал. Коробка або футляр /СУМ-11. – Т. 8. – С. 385/; **Пуделко** 1. коробка; 2. шкатулка /ЛЛ, 2012. – С. 614/;
- **куфер** «*куфри панни Мані*» (СУ) – **Куфер** – **скриня (для речей)** /ЛЛ, 2012. – С. 403 – 404/;
- **ферії** «*– Гутовський виїхав на час ферії з комісарем до Карльсбаду, а коли в половині вересня вернувся, ні трохи не журився тим, що втратив тут місце учителя*» (СУ) – **Ферії**, ій. мн., зах. Канікули. *Панство починає розіжджатися на ферії або до купелів* (Іван Франко, II, 1950, 310) /СУМ-11. – Т. 10. – С. 577/; **Ферії** період відпусток, канікули || **вакації** /ЛЛ, 2012. – С. 750/;
- **кондоленція** «*Я кондоленцій не приймаю*» (СУ) – **Кондоленція**, і, ж., зах. Те саме, що співчуття. *Висловити комусь кондоленцію з приводу смерті члена родини* /СУМ-11. – Т. 4. – С. 259/;
- **інвазія** «*Восени 1914 року в часі московської інвазії були листи Франка закопані в землі...*» (14) – **Інвазія** **напад** /ЛЛ, 2012. – С. 325/ й інші.

У текстах творів письменниці чимало нетранслітерованих чужомовних елементів різного типу і об'єму, що написані латинською, грецькою, польською, німецькою та іншими мовами, як-от: *fin de Siecle* / з лат. 'кінець століття'/ (249), *vox dei* /з лат. 'голос Божий'/ (250), *vox aeternitatis* /'голос вічності'/ (251), *violette* /з франц. 'фіалка'/ (375), *Noli me Tangere* /з лат. «Не торкайся Мене» – вираз із Євангелія/ (380), *Cleopatre* – 'Клеопатра' (384), *La Negresse* – 'курорт у Франції' (385) й ін. У текстах Уляна Кравченко вживає цілі речення, перенесені з інших мов, здебільшого польської та німецької, наприклад: «*Два роки пізніше, коли бував у мене Франко, з моїми рукописами забрав і той зошиток пана Супруна. Написав навіть на верхній картці: «О*

milosci, lamiesz kosci, Nich ci nikto Nie zazdrosci», Діалект... Іронія. Але сліди перечитання полишилися в «Зів'ялому листі» (СУ). Це яскраве відображення не лише мовної ситуації, що склалася в Галичині на межі століть, а й віддзеркалення полілінгвальності галицької інтелігенції, тісних поліетнічних сімейних зв'язків у галицьких сім'ях, оскільки Східна Галичина (як і Закарпаття /Карпатська Україна/) внаслідок історичних подій стала місцем «зустрічі культур» [1, с. 126].

Помітною лексичною особливістю мови творів Уляни Кравченко є вживання **юкстапозитивів, як-от: плитах-картинах, відбитку-подобу (3, 3А), панею-володаркою (4, 3А), обійми-крила (261), пісня-поклон (462), мати-страдальниця (481), стрільці-соколи (491), дорога-знак (491) думки-погляди, братів-літератів, матері-селянки (СУ) й ін.**

У творах письменниці знаходимо низку фразеологізмів, як-от: *старість не радість (7, 3А), свіжо упечена (СУ), іти на герць (280), йти на багнети (444), по сійбі – жнив треба ждати (483), бути з розумом в згоді (498), мати сім мечів у серці (533), старість не радість (684), Гамлетівське питання (675), минатися з правдою (662), виховувати буком (629) й ін.*

Серед граматичних особливостей мови творів Уляни Кравченко можемо виділити наступні:

- поодинокі випадки вживання давньої форми двоїни, напр.: *дві дорозі («Ой у полі дві дорозі, третя» 152);*

- активне вживання закінчення *-и* у родовому, давальному і місцевому відмінках однини та називному, знахідному і кличному відмінках множини іменників третьої відміни (здебільшого абстрактних): *уломности, слабости (7, 3А), любови, смерти (24), щирости (63), рівности (107), страсти (252), зависти (366), пристрасти, (405), вірности (409), індивідуальности (410), дужости (414), живучости (418), безвісти (440), ненависти (455) й ін.*

- в орудному відмінку однини на місці закінчення *-ию/-ію*, (*смертию, любовію, безвістію* і т. п.), використовує закінчення *-ю*: *смертю, любов'ю/любовю*, наприклад: *«Любов, бач, здобувається любов'ю» (49);*

- вживає закінчення *-ий* у родовому відмінку іменників без однини: *грудий («Я любий скарб свій до грудий тулила» – 202)*, яке протиставлялося «східному» закінченню *-ей*;

- іншомовні іменники на позначення власних імен відмінює «на руський лад», напр.: *Гайного, Беранжера («...не стати епітоном Гайного чи Беранжера, сатириків-декадентів» – 594), Пое («Не бачу між цими романами творів Едгара Аллана Пое – він властиво є батьком кримінальних романів» – 610);*

- присвійні займенники середнього і чоловічого роду в родовому відмінку однини письменниці теж уживає в паралельних формах: *мого і могого («Де ж ти був, кажу, соколе, у якому краю, що не чув мого співання, могого одчаю» – 45), твого і твогого («В дні твогого свята, дай надії, дай нам віри, пісенько крилата» – 492);*

- вживає вказівний займенник *тамті* («Тільки тамті на гранітах Альп ростуть» – 308), який здебільшого використовували в Східній Галичині;

- Уляна Кравченко вживає паралельні форми числівників *восьмий/осмий (588)*, а також складний числівник *пятьсотдвадцять два* з м'яким приголосним [т], але без нормативного галицького [й] замість [д];

- можемо спостерігати опускання закінчення *-є* у дієсловах першої дієвідміни, якщо перед ним стояло *-а(я)* – це ще одна характерна ознака галицького варіанта літературної мови, якого дотримується авторка: *шука (54), лиша (78), кружля (82), вкрива, слуха (113), пропада (258), пала (278), збира (368), вбива (432), кона (447), порива (452), зна (455) й ін;*

- письменниці опускає *-ть* у дієсловах 3-ї особи однини: *озвесь (68), кладесь (130), поллесь (134), тріпочесь (164), розбиваєсь (118), усміхаєсь (180);*

- у формах минулого часу дієслів опускає суфікс *-ну-*: *блисло (203), стисло (262);*

- у формах майбутнього часу дієслів уживає «допоміжне дієслово» *му* в кінці дієслова або перед ним: *боротисьму («Хай життя по чорних бурях котиться, з вірним серцем боротисьму як вірлиця» – 139), муть судити («Нащадки муть судити нас» – 97) й ін.;*

- в окремих випадках у формі другої особи однини дієслово **бути** має архаїчну форму **єси**: **«Якщо ти труд несеш для рідної землиці, тоді єси великий ти» (110);**

• загальноприйнятї прийменники іноді вживає у невластивих їм значеннях або у непритаманних їм відмінкових формах: до з родовим відмінком віддієслівного іменника у функції призначення, наприклад: «**В Китаю роблять екстракт, який до курива в люльках служить**» (421); на зі знахідним відмінком керованого іменника, що виражає функціональну ознаку предмета: «**Знахорки споряджають лік на задуху**» (423); у з давальним відмінком особового займенника: «**Я ж у тобі закохався!**» (266);

• окремі дієслова вживає у непритаманних їм значеннях, як-от: **найшлася** у значенні ‘зустрілася’ («**Отже, в кінці таки я найшлася з моїми ученицями та учнями**» (599);

• у реченнях на місці сучасної частки *це* вживає частку *се*: «...кожна пісня – *се боротьба...* але *кожна пісня – се часть її, се часть самої душі*» (5, 3А).

Висновки дослідження. У пропонованій статті ми схарактеризували лише окремі особливості мови творів Уляни Кравченко, однак проведений аналіз дозволив нам вказати на лексико-семантичні, стилїстичні та граматичні особливості регіонального функціонування української мови на західноукраїнських землях. Уважаємо, що дослідження ролі галицької інтелігенції у формуванні норм української літературної мови кінця XIX – початку XX ст. є актуальним, а мовні одиниці, використовувані цією соціальною групою увійшли до складу лексичного фонду української мови й впливали на формування койне освіченої верстви Східної Галичини, її соціолекту як самостійного системно-структурного явища й знайшли своє відображення у формі та значенні лексичних, фразеологічних і граматичних одиниць сучасної української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідзіля Ю.М. Проблема міжкультурної комунікації в поліетнічному інформаційному просторі (на прикладі Закарпаття) / Ю.М. Бідзіля // Вісник Ужгородського університету. – Ужгород : Говерла, 2009. – Серія: Філологія. – Вип. 21. – С. 125 – 134.
2. Говіщак А. Вірна дочка галицького краю // Франкова криниця. 14.05.2010. – Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.krynytsya.pp.ua/2010/05/blog-post_7234.html
3. Кравченко Уляна. Замість автобіографії. Твори. – Т. III. – Коломия, Накладом «Загальної Книгозбірні», 1934. – 152 с. /умовне скорочення – 3А/.
4. Кравченко Уляна. Спогади учительки. – Коломия : Накладом «Загальної Книгозбірні», 22/X, 1935. – 315 с. /умовне скорочення – СУ/.
5. Кравченко Уляна. Твори. Повне видання (у 100-річчя жіночого руху) / Зредагував Юліян Бескид. – Торонто: Накладом Марії Козак, 1975. – 796 с.
6. Лексикон львівський: поважно і на жарт / 2-е вид., доповн. і випр.; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича / Хобзей Н., Сімовис О., Ястремська С., Дидик-Меуш Г. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012, (Серія «Діалектологічна скриня»). – 852 с. /умовне скорочення – ЛЛ/.
7. Огієнко Іван (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Історія української літературної мови / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). – К. : Наша культура і наука, 2001. – 435 с.
8. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Українська Граматика / Степан Смаль-Стоцький, Теодор (Федір) Гартнер. – Вінніпег – Канада : Накладом Руської Книгарні, 1919. – 242 с. + IV.
9. Словник української мови: в 11 т. / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – Київ : Наукова думка, 1970 – 1980 рри творів у 50-ти томах. – Т. 28. Літературно-критичні праці (1890 – 1892). – К. : Наукова думка, 1980. – С. 167 – 175.
10. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 41. Літературно-критичні праці (1890 – 1910). – К. : Наукова думка, 1984. – С. 194 – 471.

Гирняк С.П. Тексты произведений Уляны Кравченко как репрезентанты языковых особенностей Восточной Галичины.

В предлагаемой статье охарактеризованы особенности языка и стиля произведений Уляны Кравченко. Проведенный анализ поэтического и прозаического наследия писательницы позволяет раскрыть особенности использования украинского языка галицкой интеллигенцией на рубеже XIX – XX вв., а также раскрыть социальные аспекты функционирования украинского языка в Восточной Галичине в названный период, указать на лексико-семантические, стилистические и грамматические особенности регионального функционирования украинского языка на западноукраинских землях. В статье доказывается, что Уляна Кравченко, как и другие известные представители галицкой интеллигенции (Василий Щурат, Василий Пачовский, Наталья Кобринская), относится к основоположникам литературного языка в Восточной Галичине, тогда как украинская

галицкая интеллигенция конца XIX – начала XX в. (к которой принадлежала и Уляна Кравченко) – это отдельная социальная группа, использовавшая языковые единицы, которые, учитывая особенности тогдашнего общества, были присущи только ей. Сегодня речь представителей украинской интеллигенции Восточной Галичины названного периода мы рассматриваем как отдельный социальный диалект (социолект). В то же время используемые интеллигенцией языковые единицы с точки зрения современного языкознания могут рассматриваться как «социолектизмы интеллигенции».

Ключевые слова: язык, языковые особенности, галицкая интеллигенция, Уляна Кравченко, Иван Франко, Восточная Галичина.

Hirnyak S.P. Texts of Ulyana Kravchenko as Representative of Linguistic Features of Eastern Galicia.

In this paper features of the language and style of works Ulyana Kravchenko are characterized. The analysis of poetic and prose author's legacy enables to reveal features of the use of the Ukrainian language of Galician intellectuals at the turn of the XIX – XX centuries, and also to highlight the social aspects of Ukrainian language in Eastern Galicia in the specified period of time and point to the lexical and semantic, stylistic and grammatical peculiarities of Ukrainian regional operation of Western speech. In this paper it is proved that Ulyana Kravchenko, like other well-known representatives of the Galician intelligentsia (Vasyl Shchurat, Vasyl Pachovsky, Natalya Kobrynska) belongs to the founders of the literary language in Eastern Galicia, while the Ukrainian Galician intellectuals of the late XIX – early XX century (to which belonged and Ulyana Kravchenko) – a separate social group whose members used linguistic units that given the characteristics of contemporary society were unique to this social layer. Today representatives of the educated speech of Galicia of specified period of time are considered as separate social dialect (sociolinguistics), while intellectuals used linguistic units in terms of modern linguistics can be seen as «sotsiolektyzmy intellectuals».

Key words: language speech, language features, Galician intellectuals, Ulyana Kravchenko, Ivan Franko, Eastern Galicia.

Світлана Гладь
(Вінниця)

УДК 81'37:811.111 (045)

АНГЛОМОВНИЙ ТЕКСТ МАЛОЇ ПРОЗОВОЇ ФОРМИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У статті йдеться про специфіку інтерпретації художнього англомовного короткого оповідання крізь призму визначення особливостей експлікації знань про мову, світ і текстову дійсність. Дослідження текстових елементів у статичному й динамічному вимірах дає змогу визначити їх неоднорідність, встановити тип відносин між ними, декодувати втілені знання різного рівня, розкрити глибинні смисли текстової семантики, встановити концептуально значущі текстові структури як приховані підтексти, що дозволяють висвітлити додаткові знання про текстову дійсність. Як динамічні сутності певні текстові елементи відбивають процес експлікації знання в тексті, а отже можуть вступати не лише у внутрішньорівневі, але й міжрівневі зв'язки одне з одним. У першому випадку текстові елементи (вербальні засоби, текстові ситуації та тематичні (ключові) одиниці тексту, що можуть бути відзначені символічністю) взаємодіють між собою і створюють лінійні конфігурації певного рангу. Утворення, що складаються з функціонально-неоднорідних текстових елементів, перетворюються на багатовимірні підструктури тексту і спрямовані на прогнозування цілісного ймовірного впливу втіленої в текст інформації на читача.

Ключові слова: англомовний текст малої прозової форми, семантика тексту, інтерпретація тексту, експлікація текстових знань, конфігурація, вербальні засоби, текстові ситуації, тематичні (ключові) одиниці, статичний вимір текстового простору, динамічний вимір текстового простору.

Постановка проблеми. Текст як основна форма фіксації знань та досвіду людини є джерелом вивчення знань, актуалізованих в ньому. Екстраполяція лінгвокогнітивної та